

Rózsa Zoltán

92

ZSINÓR- HEGYEK

– vagy amit akartok?

Az egyik csorvási darab belsejében famaradványt találunk. Ez lehet a véletlen műve is, de utalhat a tárgyak több/más funkciósfelhasználására is

A mint azt látni fogjuk, az alcímben szereplő áthallás már-már kézenfekvő, és egyben feljogosítja a szerzőt is a könnyedebb hangvételre. Egyrészt azért, mivel kutatásaink újfent a ködös Albionba vezetnek bennünket, ráadásul a fenti alcím, a Shakespeare-vígjátékból származó szállóige keletkezésének korába. Másrészt pedig egy sorozat második darabja ez a rövid írás, amely szeretné fellebbenteni a fátylat egy bizonyos tárgytypusról, de nem minden áron! A tárgyak ugyan e cikkben felvonnak teljes valójukban, de, hogy pontosan mik is lehettek egykoron, arra még mindenkétséget kizáró választ nem tudunk adni.

A fémkeresős tevékenység során hatalmas mennyiségű fémanyag kerül elő a régészeti lelőhelyekről és áramlik a múzeumok gyűjteményeibe. Ezek feldolgozása elkezdődött ugyan, de mint mindenhol, így itt is meglehetősen nehéz az úttörők munkája.

Az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum köztudottan jó kapcsolatot ápol civil segítőkkel, immár hetedik esztendeje. A több mint 20 ezer tárgyat kitevő gyűjtemény – így a jelen írásban közölt darabok – találói: Bene András, Benkő József, Bíró Gábor, Gyenge Antal, Kerekes György, Kvak Róbert, Tóth Gábor, Zsikai Péter, Zsikainé Náfrádi Krisztina.

Ez, a leginkább a hétköznapi élethez kötődő emléktárgy rendkívül változatos, és még a viszonylag jól ismert tárgytypusok esetében is gyakran találkozunk ismeretlen formákkal, kialakítási módokkal. Van azonban ebben a hatalmas anyagban jó néhány olyan tárgytypus is, melyek eredeti funkciójáról csak elképzeléseink lehetnek, vagy még azok sem. Ilyen többek között az a tárgy is, melyről ez az írás szól, és melyet az orosházi fémkeresős szakzsargon nemes egyszerűséggel „paraszt nyílhegy” néven tart számon.

Távol álljon tőlem, hogy a kiváló orosházi csapat bármely tagját is kritizáljam az elnevezés vagy annak használata miatt, de ezek a bronzból készült, kúpos formájú

tárgyak már anyagukra nézve is nemesebbek vasból készült társaiknál, még akkor is, ha egykori készítőjük láthatóan kevésbé adott e tárgyak igényesebb kialakítására. Néhány fotót e tárgyakról elküldtem állandó segítőknek, Szöllősy Gábornak is, aki válaszelevelében a következőt írta vissza: ezek nem nyílhegyek, „elsősorban azért, mert nincsenek összeforrasztva”. Én hiszek neki.

S valóban: ezeket a 2,5–5 cm hosszú tárgyakat nem forrasztották össze. Formájukra nézve kúposnak mondhatók, de némely esetben közelítenek a hengereshez is. Legtöbbjük közülük csúcsos kialakítású,

A másodlagosan „díszített” darab Peregről. Az X sorminta a darab zsinórra kalapálásakor is keletkezhetett

bár vannak közöttük olyanok is, melyek vége vágott, jóllehet ezek sokkal kisebb számban ismertek. Miután vékonyabb lemezből készültek, így a darabok legtöbbször sérülten, deformált állapotban kerülnek elő a kutatások során, ami sok esetben a felismerésüket is megnehezíti. Szinte kivétel nélkül díszítetlenek, ez alól egyetlenegy kivétel akad eddigi gyűjtésben. Ez a példány Peregen került elő, és a többi, hasonló példánytól csak annyiban kü-

lönbözik, hogy testét két sorban rovátkák díszítik. Ezek a sordíszek a – jelen esetben vágott – csúcs irányába összetartanak, így azokat nagy valószínűség szerint a már kész tárgy felületébe vésték bele. Ez az egyik árulkodó nyom felhasználásukat illetően; míg a másik az alsó szélükön időnként előforduló lyuk. Szöllősy Gábor véleménye szerint éppen eme lyukak miatt sem lehet a tárgyakat nyílhegynek tartani, mivel – mint írja: „a nyílhegyeknél ilyen megoldást nem ismerek”. Persze elhibázott gondolat lehet nem létező dolgokra építeni, hiszen éppen az egyik fémkeresős barátom véleménye szerint nagyon is elképzelhető, hogy kis távolságra – mondjuk a felgallyaló fácánokra – hatékonyan lehet lőni ilyen nyilakkal is. Magam is paraszti származású vagyok, és lőttünk annak idején mi is mindenre és mindennel, ami a kezünk ügyébe került, s így még az is lehet, hogy valóban igaza van, a kérdés tehát nyitott.

Ugyanakkor véleményem szerint e tárgyak alapvetően nem nyílhegyek, sokkal inkább az egykori ruházathoz tartozó zsinórhegyek, vagy, ahogyan a nemzetközi szakirodalom nevezi őket, *aiglet*ek. Holl Imre közölt Kőszegről olyan, bronzból készült zsinórhegyeket, melyek a klasszikus formát követik, és melyekkel leginkább a cipőpertliket lezáró végként találkozunk manapság – legyenek azok fémből, vagy újabban műanyagból.

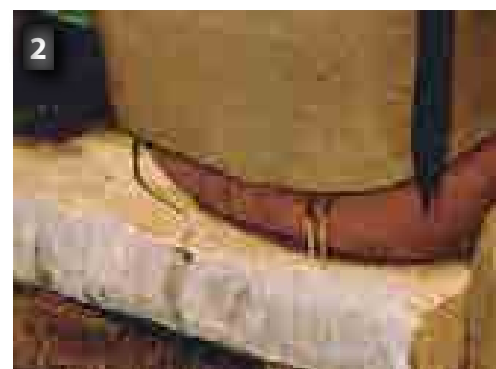
A középkori Szénásegyháza területén előkerült zsinórhegyek egy csoportja (fotó: Benkő József)

Imre hangsúlyozta, hogy a zsinórhegyek ásatások során csak nagyon ritkán kerülnek elő, a nemesi divat köréből ismertek, főként nyugat-európai területeken, ugyanakkor utalt arra, hogy az egyik mohácsi tömegsírból is kerültek elő ilyenek. A kőszegi darabok a mi példányainknál általában 1-2 centiméterrel rövidebbek, és sokkal finomabb kialakítást mutatnak. Mindez azonban nem tántorít el eredeti felvetésemtől, főként azért, mivel Gerald A. Livings, interneten is elérhető, *aigletekről/zsinórvégekről* szóló kiadványa több olyan, korszakunkból származó példányt vonultat fel, melyek a mi darabjaink

kiváló párhuzamai. A korabeli képi ábrázolások között is megtaláljuk ezeket a tárgyakat a ruházat kiegészítőjeként.

A rövid írás alcímében félreérthetetlen módon történik utalás Shakespeare egyik vígjátékára, a *Vízkereszt, vagy amit akartok*ra. De az kevésbé köztudott, hogy a költőóriás egy másik alkotásának eredeti címe nem teljesen egyértelmű: a magyarul *Makrancos hölgy*ként ismert, 1590–1594 között íródott *The Taming of the Shrew* művének címe ugyanis utalás is lehet Kata (és a kor) öltözkédésére, az *aigletek* használatát illetően.

Pieter Bruegel 1568-ban készült, *Parasztlakodalom* című festményének részletein jól láthatóak a zsinórhegyek elhelyezkedései a ruházaton

A Pieter Bruegel 1568-ban készült, *Parasztlakodalom* című festményén 46 zsinórhegyet találhat a figyelmes szemlélő

A vizsgálódás tárgyát képező tárgyak viszonylag nagy számban fordulnak elő az orosházi Nagy Gyula Területi Múzeum gyűjtőterületén (is). Számuk lehetne persze akár nagyobb is, de állaguk miatt nagyon sokszor a resztliben végezték, a többi – valóban – hulladék/fecni mellett. Mindezek ellenére biztosan kijelenthetjük azonban, hogy például a középkori Mezőhegyes területén egyetlenegy darabot sem találtak segítők, míg a tőle légvonalban csupán 13 kilométerre lévő Peregen több darabról is van tudomásunk. A 16. századi török defterek [török 'lajstromkönyv' – a szerk.] névanyaga alapján tudjuk, hogy Mezőhegyesen délszlávok éltek, míg Peregen vegyes lakossággal számolhatunk. Nagy általánosságban az összes kutatott késő középkori településre igaz a kijelentés: a délszlávok lakta településeken nem, vagy csak kis számban fordulnak elő ilyen zsinórhegyek (?), míg a magyar

többségű települések területén nagyobb számban találunk ilyen tárgyakat. Mindez eltérő életmódot és eltérő ruházatot is jelenthet, melyre megnyugtató választ vitaindítónak szánt írásom után remélek.

Nagyon hasznos volna nem csak az orosházi, de az országos kitekintésben is napról napra gyarapodó fémkeresőzés során előkerült kollektív adatbázisban elérhetővé tenni. Ma még az angol *Portable Antiquities Scheme* (<https://finds.org.uk/>) a leginkább használt forrásunk, de bízunk abban, hogy akár az Önök anyagi és/vagy kétszervi segítségével hamarosan útjára indulhat egy, az angolhoz igen hasonló magyar oldal is. Ez a rövid írás ezen okból is született. Bármilyen ötletet szívesen veszünk: rozo30@hotmail.com

Antonello Petrucci halotti öltözete Nápolyból, 1585 körül

Antonello Petrucci halotti öltözetének részlete, rajta egy zsinórhegygel

A nürnbergi mestert munka közben ábrázoló kép különösen becses. A Zsinórhegyek nem számítanak elegáns daraboknak, vélhetően helyben készültek, ugyanakkor jól mutatják, hogy a marhahajtás résztvevői kapcsolatba kerültek a bajor területek termékeivel, és nem csak a textilekkel, hanem a ruházat kiegészítőivel is

